

Kaarina Karttunen: Nykyslangin sanakirja (= Mai szleng szótár)
Porvoo—Helsinki—Juva, 1979. Werner Söderström Osakeyhtiö, 333 lap

A szociolingvisztikai kutatások kibontakozásával párhuzamosan egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a különböző társadalmi rétegek és csoportok beszélt és írott nyelve iránt. Ez öröndetes jelenség, hiszen az eddigi nyelvi kutatások igen jelentős része az írott nyelv, az írott irodalmi nyelv sajátágaival foglalkozott elsősorban, s tulajdonképpen csak a népnyelvi kutatások jelentettek kivételt. S mindezek természetesen nemcsak a magyar kutatásokra voltak jellemzők.

Hasonló volt a helyzet például Finnországban is, ahol az utóbbi években azonban igen jelentősnek ígérkező beszélt köz- és népnyelvi kutatások indultak meg a különböző egyetemeken (Helsinki, Tampere, Jyväskylä) és kutató intézetekben (pl. a Hazai Nyelvek Kutató Központjának különböző osztályain: A finn hangarchívumban Helsinkiben, A szótani archívumban ugyancsak Helsinkiben, A mondattani archívumban Turkuban stb.). E kutatások első termékei közé tartozik az 1979. év végén megjelent Mai szleng szótár, illetve az Uudissanasto 80. (= Neologizmusok szótára 1980. Porvoo—Helsinki—Juva, 1979. SKS—WSOY., 195 lap; olyan szójegyzék, amely a finn értelmező szótár megjelenése, 1961 óta eltelt időszak újabb szavait, kifejezéseit tartalmazza). Ez utóbbiról ez alkalommal nem szólunk.

A közelmúltban megjelent Mai szleng szótárt Kaarina Karttunen, A Hazai Nyelvek Kutató Központjának kutatója szerkesztette, s a nagyhírű Werner Söderström-könyvkiadó

adta ki. A szótár (negyvenezer adat alapján válogatva) hét-nyolc ezer szót tárgyalt mintegy hatezer címszóban. Az anyaga szóbeli és írásos forrásokból származik. Az irodalmi források főleg az 1960–70-es évek alkotásait foglalják magukban, de nemcsak az eredeti, különböző műfajú finn szépirodalmat, ifjúsági irodalmat, hanem a finnre fordított művek, tankönyvek, napilapok, folyóiratok, ifjúsági lapok, sőt a munkahelyi és iskolai újságok stb. ide tartozó szóanyagát és kifejezőképességét is tartalmazzák. Mindezekon felül az ilyenkor nélkülözhetetlen önkéntes gyűjtők is segítettek a szerkesztőt szógyűjtéseikkel.

A szerző csak azokat a szavakat vette fel szótárába, amelyekre szóbeli és írásos adatai egyaránt voltak, kihagyta viszont a túlságosan ideiglenesnek érzett, a nagyon szűk területen élő, a furcsa szavakat és kifejezéseket. Ez az eljárása természetesen védhető, ha ez nem járt együtt a szleng természetéhez tartozó – valóban kérészetű, de mégis jellegzetes – szavak elhanyagolásával. Reméljük, hogy aggodalmunk alaptalan, bízva a széles látókörű és alapos szerkesztő lelkiismeret munkájában. Helyeselhetjük, hogy a már korábban megjelent terjedelmes katonai csoportnyelvi szótár (Simo Hämäläinen: *Suomalainen sotilaslangi*. Turku, 1963. 330 lap = Finn katonai szleng szótár) anyagát nem dolgozta bele szótárába, mivel az téves képzeteket kelthetett volna az olvasóban a finn szleng (réteg- és csoportnyelv) belső arányairól, szóképzéséről, jellegéről stb. A szóanyag kiegészítése viszont a hivatali, a tolvaj- vagy diáknyelvnek a jelenleginél gazdagabban képviselt szóképzésével még sokszínűbbé tette volna a szótárt, ez azonban ugyanakkor jelentősen meghaladta volna a szerző-szerkesztő erejét, másrészt pedig késleltette volna az egyre sürgetőbbé váló szótár megjelenését. Legfeljebb talán a tamperei egyetem értékes gyűjtését építhette volna be a jelenlegi műbe, mivel az nemcsak mennyisége, hanem a szlengre vonatkozó történeti jellegű, helyesebben történetileg is keltezett mai anyaga miatt növelhette volna az egyébként természetesen e nélkül is elismerésre méltó munka jelentőségét.

A szótár általában az úgynevezett közszleng szóanyagát öleli fel, de több különleges terület és kis csoport szleng szavait is tartalmazza. A címszavak tömörek, jól kidolgozottak: a jelentések általában pontosak, utalnak a szó stílusértékére, származására stb. A külföldi olvasónak viszont jó tudnia, hogy a zöngés és zöngétlen zárhangkontrasztokat ($p-b$, $t-d$, $k-g$) a szócikkek címszavaiban nem különbözteti meg a szótár (pl. a címszó *aladobi*, de a hozzá tartozó példamondat így szól: *Asema on alatoopia 'az állás kész'* a sakkban), s az *alatoopi* nem szerepel címszóként, sőt utalás sem található rá a szótári részben, s a könyv végén (283–333) levő betűrendes szótármutató sem tartalmazza.

Külön figyelmet érdemel a szleng fogalmáról, mibenlétéről és nyelvi sajátosságairól szóló bevezetés (Lukijalle 7–20). Ennek egy része jó összefoglalást ad a (finn) szlengkutatások jelenlegi állásáról és a szleng általánosabb elvi kérdéseiről. A szlenget a szociológiai értelemben vett nyelvjárásnak (mondhatnánk: szociolektusnak) tartja, melynek továbbélését, használatának gyakoriságát az is fokozza, hogy sokszor kommunikatívabb és intenzívebb, hatásosabb elemeket alkalmaz, mint a normanyelvi megnyilvánulások. Földrajzi kiterjedését vizsgálva megállapítja, hogy nemcsak a főváros (Helsinki) kizárólagos nyelve, hanem bizonyos fokig szinte az egész országra jellemző nyelvi alakulat. A közszleng a különböző települések igen csekély mértékben eltérő változatai árnyalják, amelyet helyi, regionális szlengnek nevez, másrészt mint altípust különíti el az úgynevezett speciális vagy szakszleng, amelyet a különböző foglalkozású és érdeklődési körű csoportok beszédbeli megnyilvánulásai bizonyos szintjén használnak.

A szleng stilisztikai szerepének vizsgálatával kapcsolatban arra az eredményre jut, hogy nem kizárólag vulgáris szintet jelent, mivel sokszínű, többarcú jelenség. Rámutat, hogy jellegében a kötetlen beszélt nyelvhez, hétköznapi stílushoz áll közel. S a finn szleng legjellemzőbb vonása – mint általában – szókinestani. Létrehozói, megteremtői – vallja – leleményes nyelvteremtők, alkotók, s az ilyen szlenget beszélő egyén közel áll

a költőhöz. Kitér a szerző a szleng hangtani sajátosságainak jellemzésére is, s azokra a szempontokra, amelyek a nyelvtudományiakon túl a szótár gyakorlati használhatóságát is indokolják. A finn irodalomban igen elterjedtté vált ugyanis a csoportnyelv használata, különösen a hatvanas években jött divatba, sőt egészében szlengben írt mű is található.

A szótár nem pusztán szókészlettár, nem egyszerű leltár, hanem olyan mű, amely magyarázó, értelmező szerepre is vállalkozik. A szerkesztő egyben annak elismertetésére törekszik vele, hogy a szleng szótári munkálatokra érett nyelvi képződmény Finnországban is, s hogy célszerű növelni ismereteinket erről az érdekes területről (12).

S bár a szerkesztő a szótár készítéséhez felhasználta A Hazai Nyelvek Kutató Központja Értelmező Szótár Osztályának rendkívül gazdag, sokszínű (neologizmusokat is tartalmazó) friss cédulaanyagát, több munkatárs, szakember, a szlenget ismerő s azt gyűjteni tudó érdeklődő segítségét, sőt a kiadó (WSOY) anyagi támogatását is élvezte — érdemei így is elismerésre méltók. Úttörő szerepre vállalkozott, s feladatát jól oldotta meg. Alapos felkészültséggel, körültekintően válogatott, adatai megbízhatóak, szócikkei áttekinthetők, világosak, mondatba ágyazottan is megtalálhatók, s ez a szituáció, a kontextus pontos megismerését teszi lehetővé, sőt a hangulatiság fokát is sugallja. S bár egy-két tanulmány foglalkozott már Finnországban a szleng kérdéseivel (pl. O. Ikola, Leiwo, Suojanen stb.), a szóanyag jellegzetességeiről, a nyelvváltozatok között elfoglalt helyéről, stilisztikai, társadalmi szerepéről ilyen jó és amellet olvasmányos összefoglalást még nem olvashattunk finn szerzőtől ez ideig.

A nyelvész szakembereken kívül különösen a fordítók és a szociológusok forgathatják haszonnal ezt az értékes és hasznos munkát, mert egyrészt a tudományos vizsgálat során jó egybevetési lehetőséget biztosít például a magyar szlenggel (a finnben a magyarhoz képest jóval nagyobb nyelvi, társadalmi, irodalmi szerepe van), másrészt elmélyíti a csoport- és rétegnyelvek sajátosságainak megismerését.

Nyirkos István